

ISSN 2411-1546
Doi.org/10.35619/ucpmk.vi38

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут культурології Національної академії мистецтв України
Ministry of Education and Science of Ukraine
Rivne State University of the Humanities
National Academy of Arts of Ukraine
Institute for cultural research (Institute of culturology)
National Academy of Arts of Ukraine**

**УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА :
МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, ШЛЯХИ РОЗВИТКУ
Науковий збірник**

**UKRAINIAN CULTURE :
THE PAST, MODERN, WAYS OF DEVELOPMENT
Scientific journals**

**Напрямок : Мистецтвознавство
Branch : Art Criticism**

**За загальною редакцією В. Г. Виткалова
Editor-in-Chief V. Vytkalov**

**Засновано у 1995 році
Founded in 1995**

**Випуск 38
Issue 38**

**Рівне : РДГУ, 2021
Rivne : Rivne State University in the Humanities, 2021**

Співзасновники: Рівненський державний гуманітарний університет та Інститут культурології Національної академії мистецтв України; видавець: Рівненський державний гуманітарний університет

Збірник перереєстрований МОН України як фахове видання з мистецтвознавства (Додаток 4 до наказу Міністерства освіти і науки України 02.07.2020 № 886) і входить до категорії «Б».

Друкується за рішенням учених рад РДГУ (протокол № 12 від 29 грудня 2021 р.) та Інституту культурології НАМ України (протокол № 8 від 23 грудня 2021 р.)

Видання зареєстровано: ISSN International Centre (Paris, FRANCE): ISSN № 2411-1546 (Print)

Видання індексується: Index Copernicus (Польща), «Google Scholar»; «Cosmos» (США), «Research Gate», «Research Bible» (Німеччина); «CEEOL»; «Cite factor»; European Reference Index for the Humanities (ERIH) to NSD, Збірник поданий на порталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського в інформаційному ресурсі «Наукова періодика України»,

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації видано Міністерством юстиції України, серія КВ № 22258-12158 ПР від 20.05.2016 р.

Головний редактор:

Muszkiet Radoslaw – prof. UMK profesor uniwersytetu Katedra Kultury Fizycznej Nicolaus Copernicus University, Toruń, експерт Міністерства національної освіти (Республіка Польща).

Виткалов Сергій Володимирович – доктор культурології, професор, професор кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства Рівненського державного гуманітарного університету, заступник головного редактора (Україна).

Редакційна колегія:

Чміль Ганна Павлівна – доктор філософських наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії мистецтв України, директор Інституту культурології Національної академії мистецтв України (голова редколегії).

Афоніна Олена Сталівна – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри академічного і естрадного вокалу та звукорежисури, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (Україна).

Виткалов Володимир Григорович – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри івент-індустрій, культурології та музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, відповідальний секретар (Україна).

Гончарова Олена Миколаївна – доктор культурології, професор, професор кафедри музеєзнавства та експертизи історико-культурних цінностей, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна).

Герчанівська Поліна Евальдівна – доктор культурології, професор, професор кафедри культурології і міжкультурних комунікацій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (Україна).

Душний Андрій Іванович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри народних музичних інструментів та вокалу, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Україна).

Зінків Ірина Ярославівна – доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри теорії музики, Львівська національна музична академія ім. М. В. Лисенка (Україна).

Копієвська Ольга Рафаїлівна – доктор культурології, професор, завідувач кафедри арт-менеджменту та івент-технологій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (Україна).

Мартич Руслана Василівна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Київський університет імені Б. Грінченка (Україна).

Петрова Ірина Владиславівна – доктор культурології, професор, завідувач кафедри івент-менеджменту та індустрії дозвілля, Київський національний університет культури і мистецтв (Україна).

Скорик Адріана Ярославівна – доктор мистецтвознавства, професор, проректор із наукової роботи, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського (Україна).

Сташевська Інна Олегівна – доктор педагогічних наук, заслужений діяч мистецтв України, професор, Харківська державна академія культури (Україна).

Смирна Леся Вячеславівна – доктор мистецтвознавства, старший науковий співробітник, начальник відділу міжнародних наукових і мистецьких зв'язків, Національна академія мистецтв України (Україна).

Татарнікова Анжеліка Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри хорового диригування, Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової (Україна).

Шабанова Юлія Олександрівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії і педагогіки, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» (Україна).

Zukow Waleru – Associative professor, Department of Spatial Management and Tourism, Nicolaus Copernicus University in Torun, Torun (Poland).

Андрущенко Тетяна Іванівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри етики та естетики, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова (Україна)

Жукова Наталія Анатоліївна – доктор культурології, професор кафедри графіки ВПШ КПІ ім. І. Сікорського (Україна).

Личкова Володимир Анатолійович – доктор філософських наук, професор, заслужений працівник освіти України, професор кафедри культурології і міжкультурних комунікацій, Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (Україна)

Фрідріх Алла Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри практики англійської мови Рівненський державний гуманітарний університет, редагування англомовного тексту анотацій (Україна)

Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : наук. зб. Вип. 38 / упоряд. і наук. ред. В. Г. Виткалов; редкол.: Г. П. Чміль, О. С. Афоніна, С. В. Виткалов, та ін. ; наук.-бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ. Рівне : РДГУ, 2021. 193 с.

Рецензенти: **Карась Г. В.** – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри академічного та естрадного співу, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені В. Стефаніка»

Редя В. Я. – доктор мистецтвознавства, професор, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського.

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

У збірнику вміщено статті науковців вищих навчальних закладів, присвячені розгляду історико-мистецької проблематики переважно західноукраїнських теренів. Певна частина матеріалу висвітлює різнобічні грані теоретико-методологічних проблем українського мистецтва. Окремий розділ складають повідомлення, огляди та рецензії.

Для науковців, студентів, аспірантів та усіх тих, хто цікавиться вітчизняною історико-мистецькою спадщиною.

УДК 784.087.68.092 (477.84)

СПЕЦИФІКА ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ КОНКУРСУ ВОКАЛІСТІВ Й ХОРОВИХ КОЛЕКТИВІВ ІМЕНІ СОЛОМІЇ КРУШЕЛЬНИЦЬКОЇ У ТЕРНОПОЛІ

Шерстій Уляна Ігорівна – аспірантка кафедри музикознавства та методики музичного мистецтва,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка

Водяний Богдан Остапович – заслужений діяч мистецтв України,
кандидат мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри
музикознавства та методики музичного мистецтва,

Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка,

<https://orcid.org/0000-0003-2723-7393>

<https://doi.org/10.35619/ucpmk.v38i.463>

scherstijui@gmail.com

Висвітлюється специфіка і регіональні особливості проведення конкурсу вокалістів та хорових колективів імені Соломії Крушельницької у Тернополі, проаналізовано його вплив на різні аспекти художнього життя міста. Узагальнено результати та організаційні особливості (кількісні показники, географія учасників, охоплення сценічних майданчиків тощо) процесу проведення цього знакового регіонального культурно-мистецького проекту. На основі проаналізованого матеріалу, пропонується перспективне бачення майбутнього розвитку регіонального конкурсно-фестивального руху.

Ключові слова: конкурс вокалістів та хорових колективів, конкурс імені Соломії Крушельницької, виконавці, вокалісти, конкурсно-фестивальний рух.

Актуальність проблеми. На західноукраїнських землях у різні історичні періоди пісенно-хорове мистецтво виконувало важливу суспільну функцію, допомагаючи прогресивній громадськості зберегти свою національну ідентичність у складних історичних обставинах розвитку культури. Створювалися численні хорові колективи (при товариствах, клубах, навчальних закладах, установах та ін.), закладаючи підвалини професійної української хорової культури.

Сучасний культурний простір України характеризується потужним розвитком конкурсно-фестивального руху. Саме він сприяє розвиватися різноманітним виконавським формам академічної музики та виконавцям усіх рівнів і творчих напрямів, які здебільшого залишаються поза увагою авторів наукових досліджень, а також засобів мас-медіа та соціальних мереж. Із цього огляду, запропонована тема нашої наукової розвідки репрезентує для читачів цікавий і актуальний матеріал із розвитку одного зі знакових музичних конкурсів Тернопілля – Відкритого конкурсу вокалістів та хорових колективів імені Соломії Крушельницької.

Аналіз досліджень і публікацій. Практика використання фестивалів як форми дозвілля активізувала наукову діяльність. У працях дослідників фестиваль почали розглядати як перспективний напрям розвитку культури, актуальну форму презентації різних видів мистецтва, що ефективно впливає на відродження й розвиток національного культурного надбання.

Дослідженням фестивалів-конкурсів як соціокультурного явища присвятили свої праці такі науковці, як: Н. Толстих, В. Носіна, А. Малинковська, М. Пухляк, А. Меньшиков, Т. Зінська. Фестивальні традиції досліджуються у працях мистецтвознавців – І. Сікорської, А. Меньшикова, Г. Хрома, А. Верещаки, О. Дячкової, А. Романенко, К. Давидовського, В. Аксьонової, О. Павлової, С. Негоди, С. Іскри.

Фестивальному руху як чиннику культурного життя України кінця ХХ – початку ХХІ ст. присвячені розвідки С. Виткалова (2012–2016 рр.), С. Зуєва (2007 р.), О. Литовки (2013 р.), А. Пискач (2011 р.) та ін.

Сьогодні є немало наукових розвідок, присвячених різним аспектам фестивального руху, але практично немає історіографічних досліджень, які б висвітлювали особливості розвитку культурно-мистецьких процесів, що відбувалися в період після відновлення державної незалежності України на Тернопіллі. Адже у вітчизняних наукових виданнях не виявлено повноцінних наукових розвідок, які б відображали фестивальне життя цього регіону.

Мета статті – висвітлити специфіку і регіональні особливості проведення конкурсу вокалістів та хорових колективів імені Соломії Крушельницької у Тернополі.

Виклад основного матеріалу. Щорічно збільшується кількість наукових публікацій, які стосуються регіональних особливостей сучасних фестивальних практик. Тернопільщина – це осередок повноцінного функціонування національної музичної культури. Тут проводиться чимало фестивалів та конкурсів різних рівнів і жанрів. Проте, фестивально-конкурсний рух на Тернопільщині досі не став предметом зацікавлень науковців.

Кожне місто країни володіє індивідуальними рисами, тому потребує такого ж індивідуального підходу до його популяризування. При формуванні міжнародного іміджу місто підключає історію розвитку та розбудови, географічне розташування, ностальгічні нюанси, матеріальну основу, внаслідок чого демонструє світові свою унікальність і неповторність. Різноманітність історико-культурного потенціалу завжди підкреслює унікальність того чи іншого міста. Міста, в яких народилися всесвітньовідомі люди в галузі мистецтва, традиційно вшановують їхню пам'ять різноманітними культурно-мистецькими заходами та іменними конкурсами, так у Бейроїті проводиться Вагнерівський фестиваль, у Шопенівській Варшаві – Міжнародний конкурс піаністів, у Херсоні – конкурс ім. О. Петрусенко, в Коломиї – фестиваль ім. А. Кос-Анатольського, а Тернопіль – від 1986 р. приймає конкурсантів вокального та хорового мистецтва на вшанування пам'яті відомої оперної співачки С. Крушельницької.

Соломія Крушельницька народилася 23 вересня 1872 р. у с. Білявинці Бучацького району Тернопільської обл. Її голос музикознавці визнають одним із кращих сопрано світу, якому був підвладний найрізноманітніший оперний репертуар. Завдяки артистичному таланту С. Крушельницької утвердилися на оперній сцені твори Р. Вагнера, Дж. Пуччіні та інших сучасних їй композиторів. Всесвітньовідома уродженка Тернопілля тріумфувала на сценах театрів світу: Польщі, Італії, Франції, Іспанії, Португалії, Росії, Австрії, Аргентини, Чилі та Єгипту. С. Крушельницька була найвідомішою співачкою епохи, як підтвердження цьому є багато рецензій та відгуків, зокрема у французькій газеті в 1902 р. зазначали: «Незрівнянна артистка наділена величезним голосом, могутні звуки якого і пестливі, й трагічні водночас. Крушельницька безсумнівно належить до найбільших співаків нашої епохи» [8].

Одночасно С. Крушельницька успішно виступала як співачка камерного плану, виконуючи різножанровий, різностильовий репертуар. Важливою місією С. Крушельницької стала репрезентація у музичному світі творчості українських композиторів, скарбів народної пісенності.

Уславлена співачка прилучилася і до розвитку львівської вокальної школи, передаючи свій величезний виконавський, сценічний, артистичний досвід, у якому було переосмислено українську співацьку традицію, досвід кращих польських та італійських педагогів. Тому здобутки, педагогічні напрацювання та патріотизм С. Крушельницької повинні популяризуватися у наш час, та надихати молоде покоління на розвиток своїх творчих здібностей.

На Тернопіллі проводиться чимало культурно-мистецьких заходів на вшанування пам'яті всесвітньовідомої оперної співачки, зокрема конкурс вокалістів та хорових колективів ім. С. Крушельницької, метою якого є: популяризація української співачки, уродженки Тернопільщини; збереження і популяризація кращих зразків української пісенної творчості; виявлення нових, яскравих творчих особистостей і популяризація їхньої діяльності; поширення досягнень українського та світового вокального й хорового мистецтва; залучення до хорового виконавства талановитої молоді, підтримки та розвитку вокально-хорового мистецтва; встановлення нових дружніх контактів між учасниками конкурсу та обмін досвідом; розвиток професійного вокального й хорового мистецтва в області та Україні.

Цей конкурсу на Тернопіллі має свою історію та пройшов тривалий процес розвитку. У 1986 р. було вперше проведено Конкурс на здобуття премії ім. Крушельницької. Змагання відбувалися у 3 тури, а загальна кількість учасників становила – 19.883 особи. Для відзначення переможця встановлено спеціальну премію ім. С. Крушельницької.

У процесі нашого дослідження прослідковуємо трансформацію назви конкурсу, адже у 2002 р. конкурс отримав нову назву «Соломія», а у 2018 р. за ініціативи Благодійного фонду «Соломія» та Тернопільського фахового мистецького коледжу ім. С. Крушельницької конкурс відроджено з оновленою назвою – Відкритий конкурс вокалістів та хорових колективів ім. С. Крушельницької (цю подію організатори приурочили 55 річниці з дня присвоєння Тернопільському фаховому мистецькому коледжу її імені).

Програмні вимоги конкурсу на присудження премії ім. С. Крушельницької зумовлені соціально-політичними умовами та музичними тенденціями. За часів СРСР репертуар конкурсантів диктувалися пропагандистською політикою партії, як підтвердження цьому є вислів одного з тогочасних очільників галузі культури області у газеті «Вільне життя» у 1986 р. № 184 «Репертуар аматорів поповнився новими творами, в яких оспівується велич Вітчизни Комуністичної партії – організатора всіх наших перемог». У 1988 р. програмні вимоги теж були політизовані, так наприклад хорові колективи виконували: твір композиторів класиків братніх народів СРСР; твір української класики; твір російської класики; твір сучасних радянських композиторів; твір зарубіжної класики; обробку української народної пісні.

Ідеологізація цього мистецького дійства найбільш яскраво виявлялася у пропонованих для виконання на конкурсі обов'язкових творів, серед яких: «Ленинская весна» (муз. І. Драгала, сл. Ю. Левчука); «Победный завет» (муз. А. Семенов, сл. А. Вратарьова); «Черьомха» (муз. В. Шаповаленка, сл. Г. Буравкіна тощо). Прикро усвідомлювати, що постать С. Крушельницької стала інструментом насадження пропагандистських музичних творів, хоча відомо, що впродовж її життя,

радянська влада вважала Соломію буржуазною співачкою, не визнавала її творчих здобутків, навіть націоналізувала її будинок у Львові та продала віллу у Італії за невелику компенсацію.

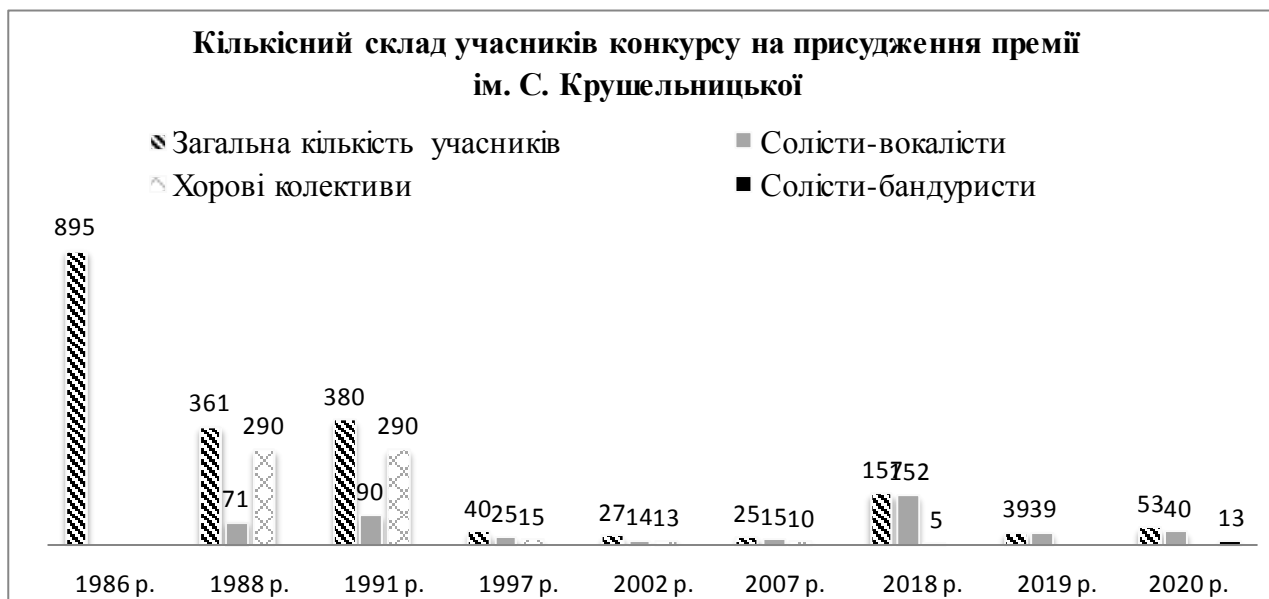
Із 1991 р. репертуарні вимоги змінилися відповідно до національно-патріотичного настрою населення. До обов'язкового репертуару ввійшли українські народні пісні та твори українських композиторів класиків: «О, Україно» (муз. Я. Ярославенка, сл. М. Вороного); українська народна пісня в обр. М. Леонтовича «Ой, сивая зозуленька»; українська народна пісня в обр. Я. Орлова на вірші Т. Шевченка «Бандуристе, орле сизий» тощо. Для кожного колективу було обов'язковим виконання національного гімну України «Ще не вмерла Україна» і духовного гімну «Боже, великий єдиний».

У 2002 р. в репертуарі конкурсантів переважали українські народні пісні, патріотичні твори, романси, духовна музика та пісні сучасних українських композиторів класиків. Обов'язковими для виконання хоровими колективами були твори: «Родимий краю» (сл. І. Мидловського, муз. В. Матюка в обробці А. Кос-Анатольського); «За рідний край» (сл. Р. Купчинського, муз. М. Гайворонського); «Вставай народе» (сл. Д. Павличка, муз. О. Білаша) тощо. У 2007 р. до програмних вимог додані пісні композиторів Тернопілля або краю, який вони представляють. Так, конкурс на присудження премії ім. С. Крушельницької став «майданчиком» для популяризації творів регіональних митців та представлення авторських композицій, зокрема Н. Тришневська виконувала «О краю мій» (сл. В. Залізного, муз. М. Болотного), О. Полуситок «Сад любові» (сл. Б. Мельничука та Л. Міллера), Л. Мацьків (Горлинська) «Наша Соломія» (сл. Л. Горлинська, муз. М. Баліцька), Н. Кіндрат «Мамина вишиванка» (сл. О. Бугай, муз. М. Болотного).

У 2018 р. за ініціативи голови фонду «Соломія» М. Подкович, директора Тернопільського мистецького фахового коледжу ім. С. Крушельницької Л. Римар та викладачів відділу «Спів» В. Дарчука та В. Шагая конкурс отримав друге дихання та вийшов на новий рівень.

Оновлений конкурс зазнав певних змін у номінації «солісти-вокалісти» оцінювання проводилося за віковими категоріями, відповідно програмні вимоги були складені до віку кожного учасника; конкурсанти в номінації «солісти-вокалісти» (перша та друга вікові категорії) виконували два твори: арію, романс або пісню на вибір учасника та українську народну пісню; солісти-вокалісти (третья та четверта вікові категорії) змагалися у два тури. Під час I туру виконували: арію композитора XVI–XVIII ст. та романс українського композитора. У II турі співали арію з опери зарубіжного композитора XIX–XX ст. та арію з опери українського композитора і українську народну пісню. Хорові колективи виконували: твір західноєвропейського композитора XVI–XVIII ст.; твір сучасного українського композитора (з другої пол. XX ст. до сьогодення); обробку української народної пісні для хору та обов'язковий твір (музика В. Барвінського, слова Б. Лепкого «Шевченкова хата»).

Указані програмні вимоги унеможливили участь конкурсантів, які не мають музичної підготовки та не володіють класичною манерою виконавства. Таким, чином даний конкурс з аматорського переформатувався у професійний.

Проаналізувавши кількісний склад учасників за всі роки існування конкурсу, можемо припустити, що на нього впливали такі чинники:

- велика кількість учасників у 1986, 1988, 1991 роках зумовлена тим, що відбіркові тури проводилися по районних центрах області, що дало змогу охопити велику кількість учасників, а також політикою партії (мистецтво було ефективним засобом пропаганди комуністичної ідеології), адже у звітних матеріалах проведення конкурсу окремим списком подавалися ті колективи області, які не взяли участі у даному конкурсі);

- у 90-тих роках у зв'язку з економічними проблемами в державі зменшилося фінансування конкурсу, що, відповідно, зменшило масштаби проведення та преміювання лауреатів;

- наприкінці 90 – початку 2000-х рр. збільшується популярність естрадної музики, що вплинуло на зменшення кількості учасників конкурсу, які презентували академічну манеру співу;

- стрімке збільшення учасників у 2018 р. зумовлено розширення географії учасників (запрошені учасники зі всієї України та близького зарубіжжя);

- спад кількості учасників у 2019 р. зумовлений тим, що у зв'язку з пандемією встигли провести конкурс лише для молодшої категорії (до 18 років);

- у 2020 р. зменшилася кількість учасників у зв'язку з тим, що в умовах пандемії організатори вимушені провести його в онлайн-форматі;

Також, проаналізувавши співвідношення кількості учасників за номінаціями на конкурсі ім. С. Крушельницької, прослідковуємо тенденцію зменшення кількості учасників колективних виконавських форм та, відповідно, збільшення кількості солістів-вокалістів. Можемо припустити, що це пов'язано зі зменшенням кількості хорових колективів та ансамблів, важкістю програмних вимог та зменшенням популярності колективного музикування.

Однією з важливих ланок будь-якого конкурсу є професійне і статусне журі. У 1986, 1988, 1991 рр. у журі конкурсу вокалістів та хорових колективів ім. Крушельницької були П. Муравський – проф. Київської державної консерваторії ім. П. Чайковського; М. Байко – проф. Львівської державної консерваторії ім. М. Лисенка, народна артистка України; Д. Байко – народна артистка України; Б. Антків – керівник чоловічої хорової капели ім. Л. Ревуцького, заслужений діяч мистецтв України; М. Кречко – проф. Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського, художній керівник Державного дитячого музичного театру України, народний артист України;

У 1997, 2002, 2007 рр. у журі були місцеві діячі мистецтв, проте не менш компетентні, такі як: Роман Бойко – завідувач вокального відділу Тернопільського музичного училища ім. С. Крушельницької, заслужений артист України; Володимир Верней – викладач Тернопільського музичного училища ім. С. Крушельницької, заслужений працівник культури України; Євген Корницький – диригент симфонічного оркестру обласного драматичного театру ім. Т. Шевченка, заслужений артист України; Євген Гунько – викладач Інституту мистецтв Тернопільського педагогічного університету ім. В. Гнатюка, заслужений артист України; Ігор Левенець – завідувач диригентсько-хорового відділу Тернопільського музичного училища ім. С. Крушельницької, заслужений діяч мистецтв України; Наталія Лемішка – солістка обласного драматичного театру ім. Т.Г.Шевченка, заслужена артистка України; Анатолій Ороновський – викладач Тернопільського музичного училища ім. С. Крушельницької; Ярослав Лемішка – директор Тернопільської обласної філармонії; Володимир Семчишин – заслужений працівник культури України, доцент Інституту мистецтв Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка; Мирослав Кріль – художній керівник та головний диригент симфонічного оркестру Тернопільської обласної філармонії та ін.

У 2018, 2019, 2020 рр. конкурсантів оцінювали В. Лук'янець – народна артистка України, солістка Віденської опери (Австрія); Т. Бусуйок – заслужена артистка Молдови, провідна солістка Національного театру опери та балету ім. М. Бієшу (Республіка Молдова); А. Юркевич – головний диригент Національного театру опери та балету Республіки Молдова ім. М. Бієшу; Ю. Луців – професор, народний артист України, лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка; Б. Косопуд (баритон) – заслужений діяч мистецтв України, доцент кафедри сольного співу Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка; П. Гунька (бас-баритон) – всесвітньо відомий співак із Великобританії, засновник і керівник «Ukrainian art song project»; Н. Ольга (сопрано) – народна артистка України, солістка Національної опери України, викладач Національної музичної академії України ім. П.І. Чайковського. Отже, можемо стверджувати, що члени журі даного конкурсу є компетентними та статусними діячами в галузі мистецтва, які можуть дати об'єктивну експертну оцінку рівня виконавської майстерності конкурсантів.

Аналіз будь-якого фестивалю-конкурсу дає змогу підсумувати результати спільної роботи учасника-конкурсанта та педагога, оскільки отримання будь-яких нагород, кубків, дипломів є показником її якості. Вокальні фестивалі-конкурси є вагомим підґрунтям майбутньої творчої

діяльності молодих виконавців, оскільки саме тут співаки мають змогу спілкування з глядачами, набувають навичок роботи на сцені, адаптуються до праці зі звуковим та світловим обладнанням, виконанням творів перед фото- та відеокамерами [6].

Сучасні виконавські конкурси та музичні фестивалі виявляють характерні тенденції музично-виконавського мистецтва сьогодення: прем'єрне виконання, майстер-класи в позаконкурсний час, імпровізаційність, орієнтація на широкий спектр музичних стилів та напрямів, нові технологічні пошуки тощо [3].

У поза конкурсний час нерідко проводяться майстер-класи відомих музикантів. Вони мають відкриту форму проведення занять, тому надають можливість навчатися й іншим музикантам, не лише учасникам майстер-класів. У такій психологічній атмосфері відбувається колективне вдосконалення виконавської майстерності. Крім того, виконавські конкурси та фестивалі реалізують комплексну програму, в яку закладено широкий спектр музично-освітніх, художньо-мистецьких, педагогічних і психологічних проблем. Для цього в програму включаються конференції, семінари, круглі столи, психологічні тренінги, концерти тощо [7].

Конкурсанти Відкритого конкурсу вокалістів та хорових колективів імені Соломії Крушельницької у 2018 р. мали можливість не тільки проявити свої вокальні здібності, а також здобути нові вміння та знання. Для конкурсантив номінації «Хорові колективи» згаданий уже Ю. Луців – голова журі, провів майстер-клас із диригування та поділився своїм досвідом, технічними та психологічними прийомами. Усі учасники номінації «Солісти-вокалісти» після I туру мали можливість поспілкуватися з головою журі, народною артисткою України, солісткою Віденської опери – В. Лук'янець, яка озвучила свої коментарі стосовно виступу кожного учасника, а також, давала індивідуальні поради стосовно вибору репертуару, роботи над помилками, звуком, диханням та перспективами кожного конкурсанта.

Особливістю будь-якого фестивалю є робота з глядацькою аудиторією. Глядачі є повноправними учасниками фестивалю. Більше того, однією з актуальних функцій фестивалю є саме комунікативна функція. Вся сукупність ролей, форм та ступенів приєднання людини до фестивальної діяльності створює неповторний культурний простір кожного фестивалю. Більшість сучасних фестивальних заходів у своїй програмі передбачає закриття чи завершення фестивалю певним грандіозним шоу чи гала-концертом [3].

Нагородження переможців та святковий концерт Відкритого конкурсу вокалістів та хорових колективів у 2018 р. проводився в залі Тернопільського академічного обласного українського театру ім. Т. Шевченка. Усі фіналісти виконували українські народні пісні з репертуару С. Крушельницької на вшанування її пам'яті та прославляли велич і мистецьку вартісність української музики. Також у таких концертах виступали члени журі та відомі виконавці Тернополя.

У 2020 р. усі вимушені були працювати в дистанційно, тому Відкритий конкурс вокалістів та хорових колективів провели в онлайн-форматі. Конкурсне оцінювання відбувалося за відеозаписами творів, згідно програмних вимог відповідної вікової категорії, що виконували учасники під супровід фортепіано, бандури або «а сапелла» [10].

Провівши два варіанти проведення конкурсу (офлайн і онлайн), один з організаторів конкурсу В. Дарчук стверджує, що дистанційний конкурс не дає абсолютної об'єктивності в оцінюванні учасників, адже невідомо з якого дубля записане кожне конкурсне відео. Також в учасників різні акустичні умови та технічні можливості відеокамер, що також знижує об'єктивність оцінювання. Формат онлайн-конкурсу виключає можливість живого спілкування учасників, обміну досвідом та творчих колаборацій. Через екран монітору неможливо в повному обсязі відчутти конкурсну атмосферу та проїнятися духом творчої конкуренції. Проте, є і деякі переваги, адже дистанційна форма дозволила розширити географію учасників та зменшити їх економічні витрати, а також запросити членів журі міжнародного рівня, які перебували за кордоном (П. Гунька – Англія).

Отже, можемо зробити висновок, що формат онлайн-конкурсу, має право на життя, але для професійних вокальних конкурсів об'єктивнішим та ефективнішим є офлайн-формат.

Відкритий конкурс вокалістів та хорових колективів ім. С. Крушельницької у 2020 р. долучився до відзначення Року бандури на Тернопільщині, додавши нову номінацію «Бандуристи-співаки» (2020 р. на Тернопільщині оголошено Роком бандури з нагоди 100-річчя від дня народження уродженця Тернопілля, бандуриста, музичного теоретика та реставратора кобзарського епосу З. Штокалка (Бережана) [9].

Перша та друга вікові категорії (від 10 до 12 р. включно – перша вікова категорія; від 13 до 14 р. включно – друга вікова категорія) в номінації «Бандуристи співаки» виконували два

різнохарактерних вокальних твори у супроводі бандури. Третя та четверта вікові категорії (від 15 до 16 р. включно – третя вікова категорія; від 17 до 18 р. включно – четверта вікова категорія) виконували вокальний твір українського композитора або романс та українську народну пісню [10].

Сучасні музичні конкурси визначають кращих, виявляють лідерські якості учасників, сприяють подальшій концертній діяльності переможців. В Україні музичні конкурси популяризують українську музику, засвідчують інтегрованість країни у світовий культурний контекст [7]. Головним аспектом участі для конкурсантів є можливість подальшої творчої самореалізації, участі у творчих проектах.

Роль музичного конкурсу полягає, перш за все, у показі творчих досягнень виконавців сьогодення та виявленні нових обдарувань, оцінюванні мистецької професійності, налагодженні творчої комунікації викладачів, обміні досвідом, перегляді та оновленні цілей, завдань, методів навчання, критеріїв оцінювання тощо [6, 127]. З метою збільшення мотивації учасників з 2019 р. Відкритий конкурс вокалістів та хорових колективів почав співпрацю з компанією IN-JAZZ, яка стала генеральним партнером конкурсу. Таким чином, володарі Гран-прі В. Бондарчук (2019 р.) та Д. Назимчук (2020 р.) отримали цифрове піаніно Yamaha р-45.

Проаналізувавши подальший творчий розвиток лауреатів конкурсу ім. С. Крушельницької, можемо стверджувати, що він є прекрасною можливістю для конкурсантів заявити про себе та чудовим стартапом для кар'єрного зростання. Адже, переможці різних років конкурсу реалізували себе на всеукраїнському та міжнародному рівнях, наприклад:

- С. Декар (дипломант II ступеня конкурсу 1986 р) співає у Національному оперному театрі в Хорватії;

- Р. Бойко (лауреат I премії у 1986 р.) – заслужений артист України, викладач Тернопільського мистецького коледжу й одночасно – камерний співак Тернопільського відділу Українського музичного товариства;

- О. КотлярOVA (дипломант II ступеня конкурсу 2002 р.) закінчила консерваторію в м. Салерно (Італія) по класу вокалу і сьогодні є солісткою Національного оперного театру в Римі;

- В. Шагай (дипломант III ступеня у 2002 р) – соліст Тернопільської обласної філармонії, викладач вокалу Тернопільського мистецького коледжу ім. С. Крушельницької;

- Р. Чабаранок (лауреат I премії у III віковій категорії у 2018 р.) – стажувався у Львівському оперному театрі та Варшавській оперній студії. У 2021-2022 рр. за контрактом працює у Мюнхенській опері (Німеччина);

- В. Тлуш (лауреат II премії у IV віковій категорії у 2018 р.) – соліст «Opernhaus» у м. Цюріх (Швейцарія).

Важливе значення у проведенні конкурсу мають різні форми популяризації і презентації, що включають такі складові:

– проведення зустрічей зі ЗМІ (інформування про фестиваль, склад учасників, місце проведення, строки, хід підготовки, оновлення або зміна виконавців, передача ЗМІ нових доробків учасників);

– проведення прес-конференцій за участю провідних учасників фестивалю;

– концерт-презентація конкурсу в присутності ЗМІ і глядачів, де учасники або музичні групи представляють свою коротку програму, що буде складовою майбутнього фестивалю;

– періодичний показ номерів учасників фестивалю в програмах телебачення та радіо; розміщення на телебаченні і радіо рекламних звукових та відеороликів;

– інформування через соціальні мережі адреси сайтів фестивалю, учасників та можливість переглянути їх творчий доробок в інтернеті;

– проведення різноманітних конкурсів та вікторин для глядачів на фестивалі, телебаченні, радіо і соціальних мережах;

– інформування широкого загалу про рейтинги конкурсу на сайтах та соціальних мережах [3].

Висновки. Відкритий конкурс вокалістів та хорових колективів ім. С. Крушельницької є концептуальним та має власну історію і традиції. Даний конкурс виявляє талановитих конкурсантів та сприяє збереженню і пропаганді кращих зразків української пісенної творчості. Також конкурс є масштабною мистецькою подією на Тернопіллі, що вшановує пам'ять всесвітньовідомої співачки С. Крушельницької, популяризує академічну музику та сприяє поширенню досягнень українського й світового вокального й хорового мистецтва.

Конкурс вокалістів та хорових колективів ім. С. Крушельницької змінювався відносно соціокультурних умов та модернізувався відносно всеукраїнських тенденцій розвитку фестивально-конкурсного руху. Зазнавали змін програмні вимоги, форми проведення, віковий та номінаційний розподіл, статусність журі, форми репрезентації, реклами та преміювання лауреатів.

Даний конкурс має великі перспективи і може стати визначною культурно-мистецькою подією не тільки регіонального, а й Всеукраїнського та Міжнародного рівнів. Також у майбутньому може сформуватися потужне мистецьке об'єднання, яке буде популяризувати академічну манеру виконання, оперну музику та кращі зразки українського класичного репертуару не лише у час проведення конкурсу а й у неактивні фази його діяльності. Для цього організаторам потрібно залучити більшу кількість відомих діячів мистецтва до проведення та організації, налагодити кращу роботу із ЗМІ Всеукраїнського рівня, залучитися допомогою спонсорів, розглянути світові тенденції проведення подібних конкурсів та поставити вимоги для одного із турів «спів з оркестром», збільшити кількість майстер-класів, популяризувати конкурс у сучасних соціальних мережах.

Список використаної літератури

1. ZBRUC. Мистецька пісня Павла Гуньки: Шевченко і Шекспір. URL: <https://zbruc.eu/node/52207>
2. Бевська І. Д. Допис з історії конкурсу ім. Соломії Крушельницької у Тернополі. URL: <http://tmc.te.ua/news/dopys-z-istoriji-konkursu-im-solomiji-krushelnytskoji-u-ternopoli/>
3. Вишневська Г. Г. Українські фестивалі як засіб просування позитивного іміджу країни. *Культурологічна думка*. 2016. Вип. № 10. С. 235-239.
4. Зінська Т. В. Музично-виконавське мистецтво в соціокультурному просторі України кінця ХХ – початку ХХІ століття : автореф. дис. ... канд. миств. : Київ, 2011. 18 с.
5. Медвідь Л. І. Фестивальний туризм Закарпаття: сучасний стан та перспективи розвитку. *Наук. вісник Чернівець. ун-ту*. 2011. Вип. № 614-615. С. 86–89.
6. Овсяннікова Н. Ю. Основні тенденції розвитку вокальних фестивалів-конкурсів у сучасній Україні. *Мистецтвознавчі записки*. 2018. Вип. 33. С. 435-441.
7. Романенко А. Р. Музичний конкурс як соціокультурний феномен у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Музичне мистецтво в онтологічному дискурсі*. 2016. Вип. № 1. С. 126-129.
8. «Соломія Крушельницька»: міжнародний конкурс оперних співаків. URL: <https://krushelnytska.com.ua/pro-konkurs/solomiya-krushelnytska/>
9. Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека. 2020 – рік бандури на Тернопільщині. URL: <https://library.te.ua/2020/05/18/news20-068kr/>
10. Тернопільський мистецький фаховий коледж ім. С. Крушельницької. 22-23 грудня відбудеться III відкритий конкурс вокалістів та хорових колективів імені Соломії Крушельницької. URL: <http://tmc.te.ua/konkursy-festyvali/z-22-po-23-hrudnya-vidbudetsya-iii-vidkrytyj-onlajn-konkurs-vokalistiv-ta-horovyh-kolektyviv-imeni-solomiji-krushelnytskoji/>
11. Тернопільський мистецький фаховий коледж ім. С. Крушельницької. 14-16 листопада 2018 року у Тернополі відбудеться I Відкритий конкурс вокалістів та хорових колективів імені Соломії Крушельницької. URL: <http://tmc.te.ua/news/uvaha-14-16-lystopada-2018-roku-u-ternopoli-vidbudetsya-i-vidkrytyj-konkurs-vokalistiv-ta-horovyh-kolektyviv-imeni-solomiji-krushelnytskoji/>
12. Чубей І. Ю. *Фестивальний туризм та його місце в сфері туризму України (проблеми та перспективи в руслі ідей глобального етичного кодексу туризму): матеріали XII аспірантських читань «Сучасні тенденції розвитку та вдосконалення туристської діяльності в Україні в контексті концептуальних положень глобального етичного кодексу туризму»*. тези доп. і збір, Київ. ун-т туризму, економіки і права, 30 жовт. 2013. С. 307–310.

References

1. ZBRUC. Pavel Gunka's artistic song: Shevchenko and Shakespeare. URL: <https://zbruc.eu/node/52207>
2. Bevskaia. I. D. Post on the history of the competition. Solomiya Krushelnytska in Ternopil. URL: <http://tmc.te.ua/news/dopys-z-istoriji-konkursu-im-solomiji-krushelnytskoji-u-ternopoli/>
3. Vyshnevskaya G. G. Ukrainian festivals as a means of promoting a positive image of the country. *Culturological thought*. 2016. Vip. № 10. S. 235-239.
4. Zinska T. V. Music and performing arts in the socio-cultural space of Ukraine in the late XX - early XXI century: author. dis. ... cand. of Art History: Kyiv, 2011. 18 p.
5. Medvid L. I. Festival tourism of Transcarpathia: current status and prospects. *Scientific Bulletin of Chernivtsi University*. 2011. Vip. № 614-615. Pp. 86–89.
6. Ovsyannikova N. Yu. The main trends in the development of vocal festivals-competitions in modern Ukraine. *Art notes*. 2018. Vip. 33. S. 435-441.
7. Romanenko A. R. Music competition as a socio-cultural phenomenon in the formation of professional competence of the future teacher of music. *Musical art in ontological discourse*. 2016. Vip. № 1. pp. 126-129.

8. «Solomiya Krushelnytska International Competition of Opera Singers». Solomiya Krushelnytska URL: <https://krushelnytska.com.ua/pro-konkurs/solomiya-krushelnytska/>

9. Ternopil Regional Universal Scientific Library. 2020 is the year of bandura in Ternopil region. URL: <https://library.te.ua/2020/05/18/news20-068kr/>

10. Ternopil Art Vocational College named after S. Krushelnytska. On December 22-23, the III open competition of vocalists and choirs named after Solomiya Krushelnytska will take place. URL: <http://tmc.te.ua/konkursy-festyvali/z-22-po-23-hrudnya-vidbudetsya-iii-vidkrytyj-onlajn-konkurs-vokalistiv-ta-horovyh-kolektyviv-imeni-solomiji-krushelnytskoji/>

11. Ternopil Art Vocational College named after S. Krushelnytska. WARNING! On November 14-16, 2018, the First Open Competition of Vocalists and Choirs named after Solomiya Krushelnytska will take place in Ternopil. URL: <http://tmc.te.ua/news/uvaha-14-16-lystopada-2018-roku-u-ternopoli-vidbudetsya-i-vidkrytyj-konkurs-vokalistiv-ta-horovyh-kolektyviv-imeni-solomiji-krushelnytskoji/>

12. Chubey I.Y. Festival tourism and its place in the field of tourism in Ukraine (problems and prospects in line with the ideas of the global code of ethics for tourism: materials of the XII graduate readings «Modern trends in tourism development and improvement in Ukraine in the context of conceptual provisions of the global code of ethics for tourism» Abstracts and Collections, Kyiv University of Tourism, Economics and Law, October 30, 2013. P. 307–310.

SPECIFICS AND REGIONAL FEATURES OF THE VOCAL COMPETITION AND CHOIRS NAMED AFTER SOLOMIYA KRUSHELNYTSKA IN TERNOPIIL

Sherstii Uliana – graduate student at the Department of Musicology and Methodology of Musical Art, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Vodiani Bohdan – Honoured Art Worker of Ukraine, Candidate of Art History (Ph. D.), Professor, Head of the Department of Musicology and Methodology of Musical Art, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

The article highlights the specifics and regional features of the competition of vocalists and choirs named after Solomiya Krushelnytska in Ternopil, analyzes its impact on various aspects of artistic life of the city.

The results and organizational features (quantitative indicators, geography of participants, coverage of stages etc.) of the process of this landmark regional cultural and artistic project are summarized.

Based on the analyzed material, a perspective vision of the future development of the regional competition and festival movement is proposed.

Key words: competition of vocalists and choirs, Solomiya Krushelnytska competition, vocalists, competition-festival movement.

UDC 784.087.68.092 (477.84)

SPECIFICS AND REGIONAL FEATURES OF THE VOCAL COMPETITION AND CHOIRS NAMED AFTER SOLOMIYA KRUSHELNYTSKA IN TERNOPIIL

Sherstii Uliana – graduate student at the Department of Musicology and Methodology of Musical Art, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

Vodiani Bohdan – Honoured Art Worker of Ukraine, Candidate of Art History (Ph. D.), Professor, Head of the Department of Musicology and Methodology of Musical Art, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University

The article highlights the specifics and regional features of the competition of vocalists and choirs named after Solomiya Krushelnytska in Ternopil, analyzes its impact on various aspects of artistic life of the city.

The results and organizational features (quantitative indicators, geography of participants, coverage of stages, etc.) of the process of this landmark regional cultural and artistic project are summarized.

Based on the analyzed material, a perspective vision of the future development of the regional competition and festival movement is proposed.

The purpose of the article is to show and characterize the specifics and regional features of holding the competition of vocalists and choirs named after Solomiya Krushelnytska in Ternopil.

Research methods. theoretical: analysis, systematization, classification and generalization – for the processing and study of philosophical, cultural, musicological, sociological and reference literature; empirical: interviews – to identify the positions of the organizers and participants of the competition on research issues; document analysis – to study printed materials (programs, booklets, regulations, calculation, etc.);

Novelty. Today there are many scientific researches on various aspects of the festival movement, but there are almost no historiographical researches that would highlight the development of cultural and artistic processes that took place in the period after the restoration of Ukraine's independence in Ternopil. Since in domestic scientific publications there are no full-fledged scientific investigations that would reflect the festival life of this region.

Conclusions. Open competition of vocalists and choirs named after S. Krushelnytska is conceptual and has its own history and traditions. This competition identifies talented contestants and helps to preserve and promote the best examples of Ukrainian songs. The competition is also a large-scale artistic event in Ternopil, which honors the memory of world-famous singer Solomiya Krushelnytska, promotes academic music and the achievements of Ukrainian and world vocal and choral art.

Competition of vocalists and choirs named after S. Krushelnytska changed in relation to socio-cultural conditions and modernized in relation to all-Ukrainian trends in the development of the festival-competition movement. The program requirements, forms of holding, age and nomination distribution, the status of the jury, forms of representation, advertising and awarding of laureates were changed.

This competition has great prospects and can become a significant cultural and artistic event not only at the regional but also at the All-Ukrainian and International levels. Moreover in the future, a powerful artistic association may be formed, which will promote the academic style of performance, opera music and the best examples of Ukrainian classical repertoire not only during the competition but also in the inactive phases of its activities. To do this, the organizers need to involve more famous artists in the organization, to set up better work with the All-Ukrainian media, to attract sponsors, to consider global trends in such competitions, to set requirements for one of the tours «singing with orchestra», to increase the number of master classes and to promote the competition in modern social networks.

Key words: competition of vocalists and choirs, Solomiya Krushelnytska competition, vocalists, competition-festival movement.

Надійшла до редакції 3.12.2021 р.

УДК 782.071.2(477) Крушельницька

СОЛОМІЯ КРУШЕЛЬНИЦЬКА В УКРАЇНСЬКОМУ ТА СВІТОВОМУ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНОМУ МИСТЕЦТВІ

Турчак Леся Іванівна – кандидат мистецтвознавства, доцент,
Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

<https://orcid.org/0000-0002-0490-8732>

<https://doi.org/10.35619/ucpmk.v38i.464>

lessit@ukr.net

Проаналізовано професійну діяльність та виконавсько-сценічний доробок С. Крушельницької, беручи до уваги її вокальний репертуар, національно-просвітницьку і педагогічну діяльність. Співачка поєднала в своїй творчості різні школи вокалу в манері співу (львівську, італійську та німецьку), її діяльність вирізнялася високим рівнем артистизму, прагненням до розвитку та професійного вдосконалення, що відобразилося в пошуку нових вокально-сценічних прийомів. Наголошено на важливості художнього синтезу світового і українського репертуару. Виявлено, що завдяки відданості гуманістичним ідеалам мистецтва, вимогливості до себе, унікальному голосу, зовнішній поставі, здатності до емпатії, сценічності, здібності до мов, самодисциплінованості, сценічності, інтелекту та інтелігентності С. Крушельницькій вдалося передати зміст модерних стильових напрямів і тенденцій в опері, здійснити прорив української професійної музичної культури в європейський мистецький простір, співачка досягнула мистецьких вершин світового масштабу популяризуючи музичну культуру в тому числі мистецтво свого народу.

Ключові слова: Соломія Крушельницька, оперна співачка, українське професійне музично-театральне мистецтво, львівська школа.

Постановка проблеми. В історії світової культури відомі імена особистостей, які зробили внесок у розвиток мистецтва кількох народів (серед композиторів найбільш помітними є Г. Ф. Гендель, К. В. Глюк, Д. Борньяньський). До них належить і співачка Соломія Крушельницька, яка своєю професійною діяльністю здійснила вплив на музичне мистецтво України, Італії, Аргентини [28].

З-поміж численних рейтингів «ТОП-10 найвідоміших жінок давньої та сучасної України», які публікувалися різними друкованими та цифровими медіа з певною періодичністю у різні роки сучасної історії України, до переліку імен незмінно входить оперна співачка *Соломія Амвросіївна Крушельницька* (1872-1952 рр.).

Враховуючи те, що в якості доповнення або протиставлення тривалому домінуванню теми режисерських інтерпретацій спостерігається підвищений інтерес до проблеми виконавської творчості артистів, зокрема оперних співаків і співачок, а також з огляду на актуальність «включення» жіночої проблематики у культурно-історичні та мистецтвознавчі студії в останні десятиліття, що сприяє визнанню важливої ролі українських жінок у збереженні національних цінностей та примноженні світової культурно-мистецької спадщини, особливої значущості набуває творчість відомої української оперної виконавиці, про яку італійський музикознавець Р. Кортопассі писав: «На оперних сценах світу царювали чотири особи чоловічої статі – Баттістіні, Карузо, Тітта Руффо, Шаляпін. І лише одна жінка спромоглася сягнути їх висот і стати врівень з ними. Нею була Соломія Крушельницька» [32; 7].

Останні дослідження та публікації. Про життєвий шлях й сценічну діяльність С. Крушельницької написано чимало. Перш за все, варто згадати праці таких авторів, як О. Бандрівська [3], Д. Білавич [4, 5],